

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
ім. МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА**

**Навчальна програма
«Технології навчання дітей з особливими
освітніми потребами в умовах інклюзивного
середовища»**

**автор-укладач:
Коваль-Бардаш Л.В.**

КИЇВ 2020 р.

УДК: 371.3

Укладач: Коваль-Бардаш Л.В.

Рецензенти: к.пед.н., ст. н. сп. _____ (Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка), (Февчук Н.М., директор школи І ступеня «Паросток» №802 Подільського р-ну, м. Києва.).

Рекомендована :

Друкується за рішенням вченої ради Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка.

Коваль-Бардаш Л.В.

У навчальній програмі представлено зміст та методичні засади створення інклюзивного середовища у закладі освіти. Матеріали програми систематизовано та укладено у відповідності з основними напрямками організації інклюзивного навчання та з дотриманням послідовності викладення освітніх модулів. Забезпечення змісту програми, зокрема добір тем та об'єднання їх у окремі модулі, зумовлений особливостями професійної діяльності педагогів в умовах інклюзивного закладу освіти.

Програма рекомендована для упровадження у систему підвищення кваліфікації психолого-педагогічних кадрів та систему вищої освіти для формування професійної компетентності фахівців психолого-педагогічного профілю.

УДК: 371.3

ББК

ISBN

© Інститут спеціальної педагогіки і психології
ім. Миколи Ярмаченка, 2020.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Загальні положення

Актуальність. Суттєве збільшення кількості дітей з особливими потребами у закладах освіти дошкільної та шкільної ланок нині є однією із ключових проблем навчально-виховного процесу. Пріоритетна сутність зазначеної проблеми полягає у наступному: процес навчання та виховання малюків в умовах загальноосвітніх закладів освіти (ЗДО та ЗЗСО) не забезпечений у достатній мірі науково-методичним інструментом, який би міг збалансувати навчально-виховний і корекційно-розвивальний процеси, а отже забезпечити відповідні рівні підтримки та розвитку.

Навчально-виховний процес у групі чи класі, де є дитина з особливими потребами має організовуватися на основі дотримання принципу індивідуалізації, а саме урахування індивідуальних потреб дитини, зони її найближчого розвитку, широкого використання особистісно орієнтованих матеріалів. Діти з особливими потребами потребують додаткової розвивально-корекційної підтримки в контексті засвоєння типової програми. Однак, не припустимо вирішення проблеми лише засобами технології спеціальної освіти, оскільки визначаючи актуальність зазначеної проблеми доречно зауважити, що дошкільники з особливими потребами перебуваючи у ЗДО та ЗЗСО загальноосвітнього типу потребують також патронату спеціальних служб: психологів, дефектологів, логопедів, реабілітологів та ін. Збалансування цих основоположних напрямів вимагає певної інтеграційної взаємодії як закладів спеціального та загальноосвітнього типів, що сприяло б створенню мультидисциплінарної команди супроводу для відповідного корекційно-розвивального супроводу дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання.

Відтак, реалізація ідеї упровадження інклюзивного навчання у дошкільній та шкільній ланках освіти має відбуватися з урахуванням особливостей і нахилів дітей для визначення шляхів і методів подальшого їх

розвитку та моделей взаємодії команди супроводу, організації консультацій для батьків.

Особливого значення набуває залучення посади асистента вчителя до команди психолого-педагогічного супроводу. Асистент вчителя бере на себе функцію фахівця, який буде навчальний процес для учня з особливими освітніми потребами, допомагаючи вчителю пристосуватися до особливих освітніх потреб учня, не знижуючи при цьому якості освіти всього класу. Учитель і асистент вчителя є однією командою, у якій ролі мають розподілятися найбільш ефективним чином. Однак провідна лідерська роль має належати вчителю. Асистент вчителя має сприйматися як його помічник. Для здійснення професійної діяльності у модулі «Асистент вчителя у закладі освіти з інклюзивним навчанням» викладено нормативно-правові, організаційні та дидактико-методичні засади роботи асистента вчителя\вихователя у інклюзивному класі чи групі, а також надано (у додатках) нормативно-правові державні акти та документація з організації його роботи.

Отже, упровадження інклюзивного навчання та деінституалізаційні процеси в системі освіти, що нині відбуваються в країні потребують осучаснення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, а саме фахівців, що працюють в умовах інклюзивного освітнього процесу садків та шкіл. Освітньо-професійна програма для педагогів ЗДО та ЗЗСО розроблена з урахуванням сучасних концептуальних підходів щодо формування професійної компетентності фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням інклюзивного освітнього процесу у дошкільній та шкільній ланках.

Структура програми. Навчальна програма складається з визначених профілів базових компетентностей та очікуваних результатів. Загалом у програмі передбачено 7 модулів, у яких викладено основні освітні фахові компетенції. Зокрема, Модуль 1. Організація діяльності інклюзивного ЗО: алгоритм дій, нормативно-правове регулювання, первинна психолого-

педагогічна оцінка розвитку дитини з ООП (23 годин). Його головна мета визначення поняття інклюзивного навчання, як інноваційного процесу у освітньому середовищі країни. Обґрунтовано нормативно-правові та організаційні засади щодо створення відповідних умов з метою забезпечення виконання корекційно-розвиткового та навчально-виховного процесів для дітей з особливими потребами в межах освітнього закладу з інклюзивним навчанням.

У наступному, 2 модулі «Забезпечення індивідуалізації освітньої траєкторії дитини з ООП у інклюзивному ЗО: організація команди психолого-педагогічного супроводу та розроблення індивідуальної програми розвитку» (14 годин) представлено передумови забезпечення успішності розвитку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти, а саме йдеться про індивідуалізацію освітнього процесу, яка на практиці реалізується за допомогою розроблення командою фахівців закладу індивідуальної програми розвитку дитини.

Модуль 3. Забезпечення ефективного впровадження інклюзії: використання загальноосвітніх та спеціальних технологій (23 години) містить технології щодо систематизації навчання учня з особливостями у загальноосвітньому просторі, а також алгоритм дій, основна закономірність якого полягає у тому, що пізнавальний розвиток дитини перебуває на різних щаблях, а отже програмовий матеріал має бути адаптований відповідно до індивідуальних можливостей учнів з особливими освітніми потребами.

Модуль 4. Корекційно-розвиткові технології: арт-терапевтичні технології та леґо-конструювання, як засоби корекційно-розвиткової (5 годин). У модулі викладено методи допоміжних методів, що можуть бути застосовані у якості корекційно-розвиткової технології: арт-терапевтичні технології та леґо-конструювання, як засоби корекційно-розвиткової роботи.

Вагомого значення набуває модуль 6 «Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вихователя/вчителя» (15 годин), який можна використати для фахової підготовки асистента вчителя/вихователя. Роль

асистентів має полягати в якісній допомозі організації взаємодії педагога з дитиною з ООП через усунення різних бар'єрів на цьому шляху, таким чином покращуючи обсяги та якість взаємодії. Оскільки обсяги та складність роботи асистентів вчителя зростає, зростає й потреба забезпечення їх необхідною підтримкою. Велике значення у наданні такої підтримки відіграє професійний розвиток асистентів вчителя та підтримка з боку самих вчителів. Очевидно, що професійний розвиток асистентів вчителів повинен відповідати тій ролі, яку вони виконують в навчальному процесі, має бути спрямований на задоволення потреб дітей з ООП і безпосередньо стосуватися практичного досвіду роботи в інклюзивному навчальному середовищі.

1.2. Цільова аудиторія

Педагоги, психологи, асистенти вихователів/вчителів, фахівці, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної та загальноосвітніх закладах середньої освіти з інклюзивним навчанням.

1.3 Мета програми – формування професійної компетентності педагогів ЗДО та ЗЗСО для здійснення освітньої діяльності на основі нових підходів, пов'язаних із запровадженням інклюзії у дошкільну освіту та узгоджених з методологічними положеннями щодо впровадження інклюзивного навчання у загальний освітній процес України.

Програма рекомендована для упровадження у систему підвищення кваліфікації психолого-педагогічних кадрів та систему вищої освіти для формування професійної компетентності фахівців психолого-педагогічного профілю.

1.4. Профілі базових компетентностей.

Педагоги, що працюють у закладах дошкільної освіти та загальноосвітніх закладах середньої освіти, у яких запроваджено інклюзію, потребують володіння на високому професійному рівні базових компетенцій, пов'язаних з освітою осіб з ООП у загальноосвітньому просторі, наданням психолого-педагогічної допомоги та забезпеченням кваліфікованого супроводження дітей з ООП і їх родин.

Відтак, у них мають бути на достатньому рівні сформовані компетентності, які забезпечують успішну професійну діяльність та формуються з ряду компетенцій, які охоплюють змістові та методичні аспекти і становлять основу їх професійної діяльності.

Базовими компетентностями педагогів ЗДО та ЗЗСО є професійно-педагогічна, правова, мовно-культурна, комунікативна, психологічна, інформаційно-цифрова) А саме:

- **професійно-педагогічна компетентність** – обізнаність із новітніми, науково обґрунтованими, загально методичними та спеціальними технологіями, діагностичними методиками розвитку та освіти дітей з особливими освітніми потребами, уміти формувати освітній процес відповідно до особливих потреби дітей з ООП з урахуванням їх сильних та слабких сторін; розроблення та виконання ІПР; здатність до ефективної роботи у команді супроводу дитини з ООП; співпрацювати з батьками дітей з особливими потребами.

- **правова компетентність:** знання сутності нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання; усвідомлення його значущості, здатності до аналізування та вміння використовувати цих знань на практичному рівні;

- **загальнокультурна компетентність** – усвідомлення та визнання соціокультурного розмаїття і власної національної ідентичності, узгодження цих понять, як підґрунтя розбудови інклюзії.

- **мовно-комунікативна компетентність** – володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі професійної діяльності, вміння пропонувати власну позицію та сприймати інші, здатність використовувати на практичному рівні культуру професійного спілкування, здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії (відповідних знань, вербальних і невербальних умінь і навичок залежно від комунікативно-діяльнісних ситуацій); володіння ефективними вербальними і невербальними засобами комунікації, вміння реагувати на різноманітні комунікативні потреби дітей, батьків та інших фахівців;

- **психологічна компетентність** – вміння застосовувати знання та дані про сфери розвитку дитини для індивідуалізації особистої траєкторії розвитку дитини з ООП, володіння навичками ефективної взаємодії з іншими фахівцями та сім'єю дитини з ООП.

- **інформаційно-цифрова компетентність** – володіння та широке застосування сучасних інформаційних технологій корекційно-розвивального спрямування; здатність орієнтуватися в інформаційному просторі: отримувати інформацію з різних джерел, трансформувати її з одного виду у інший та оперувати нею відповідно до професійних потреб та відповідно до запитів сучасного інформаційного суспільства.

Зміст розробленої освітньо-професійної програми має забезпечити формування компетентностей слухачів.

1.5. Очікувані результати засвоєння програми для педагогів ЗДО та ЗЗСО охоплюють:

<p>Знання та розуміння</p>	<ul style="list-style-type: none"> • сучасних тенденцій розвитку освіти загалом та у сфері освіти осіб з особливими потребами у дошкільній та шкільній ланках зокрема • нормативно-правових основ, законодавчих документів у сфері інклюзивного навчання • методик і технологій освіти дітей з ООП, у тому числі спеціальних, з метою забезпечення особливих освітніх потреб • методів визначення рівня освітньої діяльності дітей з особливими освітніми потребами, • супроводження дітей з ООП та їхніх сімей в інклюзивному освітньому середовищі • основних механізмів реалізації корекційно-розвиткових заходів • способів забезпечення різних рівнів підтримки в освітньому процесі
<p>Розвинені вміння</p>	<ul style="list-style-type: none"> • організація освітньої діяльності на засадах інклюзії (індивідуалізація освітньої траєкторії дитини у відповідності до її особливих потреб) • вибір найоптимальніших методів та технологій освіти • активна діяльність у здійсненні заходів супроводу та підтримки дитини з ООП та її родини в інклюзивному освітньому середовищі та за його межами • взаємодія у команді на рівні групи та закладу • планування та організація власної траєкторію професійного зростання
<p>Цінності і ставлення</p>	<ul style="list-style-type: none"> • дитиноцентризм, цінність особистості • професійна гнучкість і постійний фаховий розвиток • прийняття демократичних цінностей, зокрема повага до багатоманітності та полікультурності, прав людини, дитини тощо • переконання щодо значущості участі в освітньому процесі всіх дітей • рефлексія власної професійної діяльності

2. Загальна характеристика програми

2.1. Зміст програми

Зміст програми систематизовано та укладено у відповідності з основними напрямками організації інклюзивного навчання та з дотриманням послідовності викладення освітніх модулів. Забезпечення змісту програми, зокрема добір тем та об'єднання їх у окремі модулі, зумовлений особливостями професійної діяльності педагогів в умовах інклюзивного ЗДО і визначається: вимогами до функціонування висококваліфікованих фахівців в освітній галузі, Національною рамкою кваліфікації, вимогами до компетентностей педагогічних працівників, запитами замовників освітніх послуг та всіх учасників освітнього процесу.

Зміст програми є практично спрямованим.

2.2.Форми реалізації програми

Програма передбачає очну форму навчання.

Очна форма навчання передбачає :

- лекції
- науково-практичні семінари
- практичні заняття
- самостійну роботу

2.3. Терміни навчання

Програма передбачає обов'язкову частину.

Обов'язкова частина складається з очної сесії (75год).

Період навчання	К-сть годин	Модулі/теми	Основні поняття
Обов'язкова складова			
Модуль 1. Організація діяльності інклюзивного ЗО: алгоритм дій, нормативно-правове регулювання, первинна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини з ООП. (23 годин)			
3 дні 23 годин	1 день 7 годин	Сутність інклюзивного навчання у ЗО	Інклюзивне навчання: сутність, принципи, переваги. Основні відмінності між поняттями інклюзія, інтеграція, сегрегація.. Організація інклюзивного навчання у ЗО: алгоритм організації; організаційні форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного ЗО.
		Нормативно-правове регулювання організації інклюзивного навчання	Основоположні міжнародні акти щодо забезпечення прав дітей з ООП. Законодавче та нормативно-правове регулювання інклюзивного навчання в ЗО України.
	1 день 8 годин	Первинна психолого-педагогічна оцінка особливостей розвитку дитини з особливими освітніми потребами	Діагностика дітей з відставанням у психофізичному розвитку: алгоритм проведення оцінки розвитку дитини в ЗО; діагностика рівня розвитку провідної діяльності дитини у певні вікові періоди; різні підходи до діагностики рівня розвитку навичок дитини з ООП.
	1 день 8 годин	Психологічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання	Психологічна діагностика; Надання психологічної підтримки педагогам; корекційна робота з дітьми з особливими освітніми потребами
Модуль 2. Забезпечення індивідуалізації освітньої траєкторії дитини з ООП у інклюзивному ЗО: організація команди психолого-			

педагогічного супроводу та розроблення індивідуальної програми розвитку (14 годин)			
2 дні 14 годин	1 день 7 годин	Організація та діяльність команди психолого-педагогічного супроводу.	Організаційні умови створення інклюзивного середовища у закладі освіти; створення команди психолого-педагогічного супроводу (діяльність її учасників); співпраця з працівниками ІРЦ; співпраця з батьками
	1 день 7 годин	Модель індивідуального розвитку як складова моделі інклюзивного навчання: розроблення та виконання ІПР.	Індивідуальний розвиток дитини з ООП в моделі інклюзивного навчання дитини у ЗО; індивідуальна програма розвитку: її складові та етапи створення; діяльність вихователя та асистента вихователя у моделюванні індивідуального розвитку дитини; роль батьків у складанні та реалізації ІПР
Модуль 3. Забезпечення ефективного впровадження інклюзії у освітні ланки: використання загальноосвітніх та спеціальних технологій (23 години)			
3 дні 23 години	1 день 7 годин	Діти з ООП в інклюзивному середовищі ЗО: використання технологій у освітньому процесі.	Діти з ООП: Корекційно-розвивальна складова навчального-виховного процесу ЗДО і ЗЗСО з інклюзивним навчанням; розроблення відповідних навчальних програм
	1 день 8 годин	Навчально-методичне забезпечення формування мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного	Мовлення дитини: структура; особливості формування мовлення дитини: віковий аспект формування; особливості формування мовлення у дітей з особливостями розвитку; організація спільної діяльності педагогів за освітньою лінією «Мовлення дитини» та засвоєння предметів мовного циклу

		освітнього закладу.	
	1 день 8 годин	Дидактико-методичне забезпечення формування математичних уявлень, понять, та умінь у дитини з особливими потребами в інклюзивному ЗО	Формування математичних уявлень; складання індивідуальної програми розвитку в області знань «Математика» в умовах інклюзивної групи у ЗО; створення та уточнення програми формування навичок; Дидактичні ігри з математики
Модуль 4. Корекційно-розвиткові технології: арт-терапевтичні технології та леґо-конструювання, як засоби корекційно-розвиткової роботи. (5 годин)			
1 день (5годин)	1 день 5 годин	Дидактико-методичне забезпечення діяльності вихователя в процесі музично-естетичного розвитку та розвитку напрямів ручної праці дошкільника з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ЗО	Особливості сприймання творів мистецтва дітьми з порушеннями психофізичного розвитку; співробітництво вихователя та асистента вихователя у групі з інклюзивним навчанням закладу дошкільної освіти на заняттях з розділу «Дитина у світі культури».
	1 день 7 годин	Корекційно-розвиткові можливості освітніх ліній/галузей	Програма з освітньої лінії «Інформатика»: розвитковий та корекційний аспекти. Програма курсу лікувальної фізкультури. Корекційно-розвивальна програма «Леґо-конструювання». Програма розвитку дошкільників з особливими потребами в інклюзивному

			середовищі ДНЗ «Музикотерапія»
	1	Модуль 5 Контрольно- діагностичний	Тестування
Модуль 6 Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вихователя/вчителя (15 годин)			
1 день (5годин)	1день 5годин	Нормативно- організаційні та педагогічні умови діяльності асистента вчителя	Зміст роботи та функціональні обов'язки асистента вчителя у закладі освіти з інклюзивним навчанням
	1день 5годин	Дидактично- методичне забезпечення діяльності асистента вчителя із засвоєння програмового матеріалу дітьми з особливими освітніми потребами	Особливості засвоєння предметів природничо- математичного циклу дітьми з особливими освітніми потребами
	1день 5 годин		Особливості засвоєння предметів мовного циклу дітьми з особливими освітніми потребами
	1	Модуль 7 Контрольно- діагностичний	Виконання творчих завдань з адаптації та модифікації матеріалу за освітніми програмами

**Модуль 1. Організація діяльності інклюзивного ЗО: алгоритм дій,
нормативно-правове регулювання, первинна психолого-педагогічна**

оцінка розвитку дитини з ООП.

(23годин)

Головна мета інклюзивного навчання – реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на отримання освіти у відповідності з їх можливостями і здібностями за місцем проживання, їх соціальна адаптація та інтеграція в суспільство, підвищенні ролі сім'ї у вихованні і розвитку дитини. Інклюзивне навчання в освітніх закладах вимагає створення відповідних умов з метою забезпечення виконання корекційно-розвиткового та навчально-виховного процесів дітей з особливими потребами.

Рекомендації фахівців інклюзивно-ресурсного центру визначають напрями корекційно-розвиткової роботи з дитиною, та особливості організації освітнього процесу, який має бути спрямована на реалізацію потенціалу дитини, з урахуванням особливостей засвоєння знань, формування навичок, практичного та соціального досвіду. Такі рекомендації є важливими при розробленні для дитини з особливими освітніми потребами Індивідуальної програми розвитку, про що зазначено в Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо організації діяльності інклюзивних груп.

Відповідно до Закону України «Про освіту» індивідуальна програма розвитку (ІПР) – це документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Залучення батьків до обговорення Індивідуальної програми розвитку дитини забезпечує їх інформування про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегульовує низку суперечливих питань, які можуть виникати між батьками та педагогами в навчально-виховному процесі. Склад групи фахівців індивідуального супроводу дитини визначається керівником дошкільного закладу і затверджується відповідним наказом.

Основні завдання групи фахівців індивідуального супроводу дитини:

1. Збір інформації про особливості дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби з метою визначення та реалізації належної підтримки, стратегій навчання та розвитку, залучення додаткових фахівців.

2. Всебічне обговорення особливостей розвитку дитини з урахуванням інформації різних фахівців з метою визначення характеру та причин відхилень в розвитку та поведінці; прийняття консолідованого рішення про специфіку роботи з урахуванням рекомендацій фахівців інклюзивно-ресурсного центру.

3. З'ясування потенціалу розвитку дитини, актуалізація її позитивних особистісних якостей.

4. Розробка та реалізація Індивідуальної програми розвитку дитини.

5. Моніторинг динаміки розвитку дитини та її досягнень.

6. Ведення документації (щоденник спостережень, збір портфоліо), що відображає актуальний розвиток дитини, динаміку її стану, досягнення.

З метою забезпечення педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання вводиться посада асистента вихователя інклюзивної групи, яка є педагогічною, на відміну від позиції «асистента дитини». Згідно внесених змін до Закону України "Про дошкільну освіту", "асистенти вихователів" та "асистенти дітей з особливими освітніми потребами" є учасниками освітнього процесу . Водночас, статтею 30 Закону визначено тижневе навантаження асистента вихователя інклюзивної групи – 36 годин на тиждень. Відповідно до Типових штатних нормативів освітніх закладів, в інклюзивних групах та класах вводиться посада асистента вчителя/вихователя дошкільного навчального закладу з розрахунку одна штатна одиниця на одну групу.

Модуль 2. Забезпечення індивідуалізації освітньої траєкторії дитини

з ООП у інклюзивному ЗДО: організація команди психолого-педагогічного супроводу та розроблення індивідуальної програми розвитку
(14 годин)

Передумовою у забезпеченні успішності розвитку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти є індивідуалізація освітнього процесу, яка на практиці реалізується за допомогою розроблення командою фахівців закладу індивідуальної програми розвитку дитини. При цьому використовується технологія індивідуального планування, яка передбачає набуття дитиною відповідних компетентностей (знань, умінь та навичок) з урахуванням визначених особливостей та потреб дитини. Саме з цією метою розробляється та реалізується індивідуальна програма розвитку (ІПР).

Основна мета індивідуального планування – допомога педагогічному колективу закладу пристосувати середовище до потреб дитини шляхом надання їй додаткових послуг та форм підтримки в освітньому процесі та у взаємодії з однолітками; організації спостереження за динамікою її розвитку.

Розроблення індивідуальної програми розвитку дитину з особливими освітніми потребами передбачає:

- визначення сильних сторін і потреб дитини;
- планування послуг, які будуть надаватися;
- уточнення інформації про індивідуальні особливості дитини;
- визначення необхідних адаптацій;
- визначення цілей і завдань в роботі з дитиною;
- обговорення стратегій освітньої діяльності.

Завдання усіх фахівців, які працюють з дитиною – надати до індивідуальної програми розвитку узагальнену інформацію за результатами проведеного вивчення та рекомендації стосовно врахування індивідуальних особливостей дитини в освітньому процесі та взаємодії з оточенням.

Модуль 3. Забезпечення ефективного впровадження інклюзії:

використання загальноосвітніх та спеціальних технологій

(23 години)

Приймаючи до уваги той факт, що віднедавна демократичні зрушення у вітчизняній освіті призвели до упровадження інклюзії, тобто залучення у загальноосвітнє середовище дітей з особливими освітніми потребами, вказане вище тлумачення є надзвичайно актуальним. Це пов'язане, перш за все з тим, що сама система навчання учня з особливостями у загальноосвітньому просторі потребує створення відповідних документів супроводу їх навчальної діяльності, якими є індивідуальна програма розвитку чи індивідуальний навчальний план. Зокрема, у Інструктивно-методичному листі 1/9-384 від 18.05.2012 р. розтлумачено не лише сутність інклюзивного навчання, а й умови успішного навчання цієї категорії дітей. До таких умов належить індивідуалізація навчально-виховного процесу, яка, з-поміж інших чинників, полягає у розробленні індивідуальної програми розвитку з метою пристосування середовища до потреб дитини, визначення необхідних форм підтримки та організації спостереження за динамікою розвитку школяра з особливими освітніми потребами.

Однією з умов для створення індивідуальної програми розвитку є вивчення особливостей та динаміки розвитку дитини, оцінка її навчальних досягнень, тобто здійснення функції діагностування з метою вивчення рівня пізнавальних можливостей дитини та вироблення подальших адекватних дій щодо планування успішності його навчання. Ґрунтуючи свою діяльність з універсалізації дій щодо подачі навчального матеріалу для окремих категорій учнів асистент вчителя має можливість на основі узагальнення діагностичних даних створити певний алгоритм дій, основна закономірність якого полягає у тому, що пізнавальний розвиток школярів перебуває на різних щаблях, а отже програмовий матеріал має бути адаптований відповідно до індивідуальних можливостей учнів з особливими освітніми потребами.

Модуль 4. Корекційно-розвиткові технології: арт-терапевтичні

технології та леґо-конструювання, як засоби корекційно-розвиткової
Корекційно-розвиткові технології: арт-терапевтичні технології та
леґо-конструювання, як засоби корекційно-розвиткової роботи.

(5 годин)

Основні лінії розвитку дітей з ООП на заняттях з предметів варіативної частини програмового циклу - удосконалення загальної моторики, розвиток дрібної моторики, зорово-рухової координації, мимовільної уваги; формування систем сенсорних еталонів, сфери образів-уявлень, опосередкованого запам'ятовування, зорового орієнтування у просторі, уяви, емоційного контролю; удосконалення наочно-образного мислення, мисленневих операцій словесно-логічного рівня, внутрішнього мовлення; розвиток зв'язного мовлення, мовленнєвого спілкування, продуктивної діяльності, елементів трудової діяльності, норм поведінки, підпорядкування мотивів, волі, самостійності, здатності дружити, пізнавальної активності, готовності до навчальної діяльності.

Розвиток рухової активності у дитини з особливими освітніми потребами є також «особливими». Так, у таких дітей мають потребу в увазі медиків, педагогів і психологів як фізичне, так і психологічне здоров'я, які ніяким чином не можуть бути відокремленими від повсякденного життя дитини. Як дитина з проблемами у руховій активності, так і дитина з проблемами у розвитку саморегуляції, потребують психолого-педагогічного супроводу у фізичному розвитку. Цю функцію в умовах інклюзивного навчання має виконувати варіативна програма з лікувальної фізкультури.

Останнім часом в дошкільних закладах лікувальна фізична культура (ЛФК) використовується для реабілітації дітей, що мають особливості фізичного та психічного розвитку, а також для профілактики різних захворювань і підтримки здоров'я дошкільників. Поряд з цим в дошкільних закладах використовуються засоби профілактики захворювань – загартування, фізіотерапевтичні процедури, фітотерапія, киснева терапія.

Модуль 6

Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вихователя/вчителя (15 годин)

Педагог постійно несе відповідальність за виконання навчальної програми і зобов'язаний виконувати пов'язані з програмою професійні обов'язки. Завдання, що перебувають за межами професійної діяльності, можна делегувати асистентам, і асистент інколи може демонструвати, коментувати слайди або обговорювати з дітьми питання в тих сферах, де вони – спеціалісти. Тобто в певні моменти освітнього процесу асистент може брати участь у навчальному компоненті освіти. Однак ці дії асистент виконуватиме під керівництвом учителя так само, як доповідач, якого вчитель запрошує зі своєї громади. Асистент не може діагностувати, давати рекомендації або оцінювати навчальні досягнення учнів.

Натомість асистенти можуть виконувати ролі в інших аспектах навчальної функції. Асистенти можуть допомагати мотивувати учнів, допомагати під час розробки дидактичних матеріалів.

В усіх випадках роль асистентів має полягати в якісній допомозі організації взаємодії вчителя з учнем через усунення різних бар'єрів на цьому шляху, таким чином покращуючи обсяги та якість взаємодії вчитель–вчитель, вчитель–батьки та вчитель–учень.

Оскільки обсяги та складність роботи асистентів вчителя зростає, зростає й потреба забезпечення їх необхідною підтримкою. Велике значення у наданні такої підтримки відіграє професійний розвиток асистентів вчителя та підтримка з боку самих вчителів. Очевидно, що професійний розвиток асистентів вчителів повинен відповідати тій ролі, яку вони виконують в навчальному процесі, має бути спрямований на задоволення потреб учнів, насамперед учнів з особливими освітніми потребами, і безпосередньо стосуватися практичного досвіду роботи в інклюзивному навчальному середовищі.

III. Рекомендована література

1. Основна

1. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник /За заг.ред. А.А.Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: неук.-метод.посіб. /А.А, Колупаєва, Л.О.Савчук., К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»). - С.215.
3. Колупаєва А. А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, Е. А. Данілавичюте, С. В. Литовченко. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 197 с. – (Серія «Ін-клюдивна освіта»).
4. Колупаєва А.А. Методологічні та стратегічні виміри освіти дітей з особливими потребами у контексті освітнього реформування// Особлива дитина : навчання і виховання. – № 1(85). – 2018. – С. 7-...
5. Колупаєва А.А., Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник. – Київ, 2010. – 96 с.
7. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта від основ до практики: монографія. – Київ «Атопол».-2016 р. – 152 с <http://lib.iitta.gov.ua/708170/>
8. Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі. Навчально-методичний посібник / [Н.О. Квітка, Л.В. Коваль, Н.М. Компанець, А.А. Колупаєва, І.В. Луценко, за заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А. А.]. – К., 2014. – 254 с.

9. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 68-76.
10. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник: / за заг.ред. Колупаєвої А.А. – К.: «АСК», 2012.- 308 с.
11. Педагогічні технології інклюзивного навчання: Навчально-методичний посібник/ А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. – Київ: Видавнича група «Атопол», 2015 – 136 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
12. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах/ За заг.ред. Колупаєвої А.А. – К.: ТОВ ВПЦ «ЛітописХХ» - 2010. – (Серія «Інклюзивна освіта»)
13. Коваль-Бардаш Л.В. Діяльність асистента вчителя з формування освітніх компетенції молодших школярів з особливими освітніми потребами // Л.В. Коваль-Бардаш. Новітні технології психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному просторі закладів загальної середньої освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (22–23 жовтня 2020 року, м. Дніпро)– Дніпро. – 2020. – 327с. (0,5 др.арк).
14. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Укладачі Луценко І.В., Заєркова Н.В. під заг. ред. Софій Н. З., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 66 с.
15. Таранченко О. Ефективні технології викладання в інклюзивній школі/ О.М. Таранченко // Початкова школа. – 2017. – №5. – С. 50–54.
16. Таранченко О. М. Соціальне інтегрування: ключовий концепт інклюзії // Особлива дитина : навчання і виховання. – № 3(83). – 2017. – С. 7 – 15.

17. Таранченко О. М. Соціокультурний контекст змін в освіті осіб з особливими потребами в Україні // *Особлива дитина : навчання і виховання*. – № 4(80). – 2016. – С. 87 – 96
18. [Таранченко](#) О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / [ОМ Таранченко](#), ЮМ Найда - К.: Видавнича група «АСК», 2012.
19. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-методичний посібник/Уклад. Т. Скрипник. – Харків: Факт, 2015. – 40 с.
20. Типова освітня програма розроблена під керівництвом О.Я. Савченко
21. <http://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/>
22. Т.Лорман. Сім стовпів підтримки інклюзивної освіти. Як перейти від запитання «Чому?» до запитання «Як?». – Міжнародний журнал цілісної освіти. – Том 3. – № 2. – 2007.
23. Компанець Н.М. Моделювання індивідуальної програми розвитку дошкільника з особливими освітніми потребами / Н.М.Компанець. – К.: 2018. – 56 с.: Іл.: Електронний додаток на CD.
24. Компанець Н.М. Проекція проблем розвитку дитини на рівні піраміди навчання Вільямса та Шеленбергера / Н. Компанець // *Особлива дитина: навчання і виховання*. - 2017. - № 1. - С. 60-69.
25. Семенович А.В. Нейропсихологическая коррекция в детском возрасте. Метод замещающего онтогенеза: Учебное пособие, – 8-е изд, – М.: Генезис, 2015. – 474 с.
26. Коваль Л.В., Рубан О.М. Здобутки та перспективи інклюзивної освіти в Україні за результатами соціологічного дослідження/ Л.В. Коваль, О.М. Рубан // *Освіта осіб з особливими потребами: Шляхи розбудови: наук.-метод. зб.*: Випуск 4. Частина 1. / за ред. В. В. Засенко, А. А. Колупаєвої – Київ, 2013. - С.193 - 204.
27. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
28. Шевченко Л.І. Буду добре вимовляти: Корекційно-логопедична робота / Л.І. Шевченко. – Харків.: Видавництво «Ранок», 2017. – 160с.

29. Skipper, S. (2006). Conceptual Framework for Effective Inclusive Schools. Retrieved September 2006, from
30. www.leadership.fau.edu/icsei2006/papers/skipper.doc
31. Sobsey, D. & Dreimanis, M. (1993). Integration Outcomes: Theoretical Models and Empirical Investigations. *Developmental Disabilities Bulletin*,
32. Talbert, J E & McLaughlin, M W, 1994, Teacher professionalism in local school contexts. In *American Journal of Education*, 102, pp 120-59.
33. Association for Supervision and Curriculum Development
Інтернет-ресурс:
 1. <http://www.pochatkivec.ru/>
 2. http://natalia.moy.su/index/kalendarno_tematiche_planuvannja/0-36
 3. http://www.bohdan-books.com/userfiles/file/books/lib_file_1154598085.pdf
 4. http://www.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/01_ukr.pdf
 5. https://www.bohdan-books.com/userfiles/file/books/lib_file_1748042664.pdf
 6. http://www.geneza.ua/shop_content.php?coID=889
 7. http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/navchalni_programi11
 8. <http://mon.gov.ua/activity/education/doshkilna/norm-baza.html>
 9. Публікації в електронних базах даних «Education Full Text» [Повнотекстові матеріали з питань освіти] та «Education Resources Information Center (ERIC)» [Інформаційний центр освітніх ресурсів]

2. Нормативно-правова

1. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах»: постанова Кабінету Міністрів України № 872 від 15.08.2011. Редакція від 16.08.2017, ст.8, ст.4, ст. 3-5
2. The Salamanca Statement on Principle, Policy and Practice in Special Needs Education. [Electronic recourse]. – Retrieved from www.unesco.org/education/educprog/sne/salamanc/stateme.html (10.08.2011.)
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017., ст.33, ст. 27

4. Концепція Нової Української школи / Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
5. Нормативний бюлетень: довідник / Уклад. Луценко І.В. – Київ – Чернівці:
«Букрек», 2017. – 48 с.
6. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсні центри: постанова
Кабінету Міністрів України №545 від 12.07.2017. Редакція від 16.08.2017

Корисні посилання

Інформаційні зресурси «Нової української школи»

- 1) <http://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-inklyuzyvne-navchannya/>
- 2) Типові освітні програми для 1–2 класів НУШ (ДОКУМЕНТИ)
<http://nus.org.ua/news/opublikovaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty>

Інформаційні ресурси інклюзивного навчання:

- 3) Загальна декларація прав людини (проголошена ООН 10 грудня 1948 року): http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
- 4) Конвенція ООН про права дитини (прийнята 20 листопада 1989 року, ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року) http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
- 5) Закон України «Про охорону дитинства» (прийнятий 26 квітня 2001 року №2402-III) <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
- 6) Декларація про права інвалідів (проголошена ООН 9 грудня 1975 року) http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117
- 7) Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (прийняті резолюцією 48/96 Генеральної Асамблеї від 20 грудня 1993 року) http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306
- 8) Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами (7-10 юня 1994 р.) http://www.notabene.ru/down_syndrome/Rus/declarat.html
- 9) Закон «Про освіту» (Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція — Прийняття від 05.09.2017) <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

- 10) Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (21 березня 1991 року N 875-XII)
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12/ed19941201>
- 11) Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (прийнятий 6 жовтня 2005 року N 2961-IV)
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- 12) Державний стандарт початкової освіти, за яким навчатимуться перші класи Нової української школи у наступному навчальному році
<http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>
- 13) Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. – Київ : 2018. – 252 с.
http://ispukr.org.ua/articles/18/Inclusive_study.pdf
- 14) Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів (ПОСТАНОВА від 22 серпня 2018 р. № 617).
<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-stvorenniya-resursnih>

ДОДАТКИ

Додаток 1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

01135, м. Київ, проспект Перемоги, 10, тел. (044) 486-24-42, факс (044) 236-10-49, ministry@mon.gov.ua

від 18.05.12 № 1/9-384

на № _____ від _____

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим,
управління освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської міських
державних адміністрацій

Про організацію інклюзивного
навчання у загальноосвітніх
навчальних закладах

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту надсилає для практичного використання інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», розробленого з метою запровадження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872.

Просимо зміст листа довести до відома керівників районних та міських відділів освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Додаток: на 9 арк.

Заступник Міністра

Б. М. Жебровський

Інструктивно-методичний лист «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання»

Інструктивно-методичний лист розроблено з метою реалізації Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Інклюзивне навчання запроваджується відповідно до Конвенції ООН про права дитини та Конвенції ООН про права інвалідів, низки Указів Президента, Закону України «Про загальну середню освіту».

Передумовою у забезпеченні успішності навчання дитини з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі є індивідуалізація навчально-виховного процесу. Індивідуальне планування навчально-виховного процесу має на меті:

-розроблення комплексної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, що допоможе педагогічному колективу закладу пристосувати середовище до потреб дитини;

- надання додаткових послуг та форм підтримки у процесі навчання;

- організацію спостереження за динамікою розвитку учня.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) із обов'язковим залученням

батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Оформлення та ведення відповідної документації покладається на асистента вчителя.

Індивідуальна програма розвитку містить такі розділи:

1. Загальна інформація про дитину: ім'я та прізвище, вік, телефони батьків, адреса, проблема розвитку (інформація про особливі освітні потреби), дата зарахування дитини до школи та строк, на який складається програма.

2. Наявний рівень знань і вмінь. Група фахівців протягом 1-2 місяців (в залежності від складності порушення) вивчає можливості та потреби дитини, фіксує результати вивчення:

її вміння, сильні якості та труднощі, стиль навчання (візуальний, кінестетичний, багатосенсорний та інші, особливо якщо один зі стилів домінує), у чому їй потрібна допомога;

інформація щодо впливу порушень розвитку дитини на її здатність до навчання (відомості надані психолого-медико-педагогічною консультацією). Вся інформація повинна бути максимально точною, оскільки вона є підґрунтям для подальшого розроблення завдань.

4. Спеціальні та додаткові освітні послуги. В індивідуальній програмі розвитку фіксується розклад занять з відповідними фахівцями (логопедом, фізіотерапевтом, психологом та іншими спеціалістами), вказується кількість і тривалість таких занять з дитиною.

5. Адаптації/модифікації. При складанні індивідуальної програми розвитку необхідно проаналізувати, які адаптації та модифікації слід розробити для облаштування середовища, застосування належних навчальних методів, матеріалів, обладнання, урахування сенсорних та інших потреб дитини.

Модифікація – трансформує характер подачі матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; модифікація навчального плану

або цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, корекція завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти.

Адаптація – змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання. Зокрема, можуть використовуватись такі види адаптацій:

приспосовування середовища (збільшення інтенсивності освітлення в класних кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в класі, де навчається слабочуюча дитина, забезпечення її слуховим апаратом; створення відокремленого блоку в приміщенні школи для учнів початкової ланки);

адаптація навчальних підходів (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);

адаптація матеріалів (адаптація навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, картки-підказки, тощо).

Індивідуальна програма розвитку розробляється на один рік. Двічі на рік (за потребою частіше) переглядається з метою її коригування. Зокрема, коли у дитини виникають труднощі у засвоєнні визначеного змісту навчального матеріалу, чи навпаки виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдань.

Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до робочого навчального плану школи, за навчальними програмами, підручниками, посібниками, рекомендованими МОНмолодьспортом для загальноосвітніх навчальних закладів.

Для дітей з особливими освітніми потребами, які мають інтелектуальні порушення та зі складними вадами розвитку (вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку) на основі робочого навчального плану школи розробляється індивідуальний навчальний план з урахуванням рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації та на основі Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин. У плані враховуються додаткові години на індивідуальні і групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо.

Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальному навчальному плані учня передбачається від 3 до 8 годин на тиждень (кількість годин визначають відповідні психолого-медико-педагогічні консультації).

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляється педагогічними працівниками, у тому числі з дефектологічною освітою, які беруть безпосередню участь у навчально-виховному процесі, за участю батьків дитини або осіб, які їх замінюють, та затверджується керівником навчального закладу.

Індивідуальна навчальна програма дитини з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з відповідною їх адаптацією.

Навчальна програма визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем.

При складанні індивідуальної навчальної програми педагоги в першу чергу аналізують відповідність вимог навчальної програми та методів, що використовуються на уроці, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами.

До складання індивідуальної навчальної програми залучаються батьки, які повинні мати чітке уявлення про те, чому навчання дитини потребує розроблення індивідуальної навчальної програми. Така співпраця забезпечить інформування батьків про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегулює комплекс суперечливих питань, які виникають між батьками та вчителями в процесі навчання дитини.

Невід'ємною складовою процесу розроблення індивідуальної програми розвитку є оцінка динаміки розвитку дитини з особливими освітніми потребами, збирання відомостей про її успіхи (учнівські роботи, результати спостережень педагогів, контрольні листки, результати тестів, тощо).

Визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок учнів з особливими освітніми потребами здійснюється з метою забезпечення позитивної мотивації навчання, інформування учнів про їх індивідуальні досягнення, визначення ефективності педагогічної діяльності вчителів.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04.2011 № 329, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 травня 2011 р. за №566/19304.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з розумовою відсталістю, зі складними вадами розвитку, які навчаються за індивідуальним навчальним планом і програмою, здійснюється за обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів повинна бути стимулюючою.

З метою оцінювання індивідуальних досягнень учнів може бути використаний метод оцінювання портфоліо.

Портфоліо - це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування умінь учнів ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Таке оцінювання передбачає визначення критеріїв для включення учнівських напрацювань до портфоліо; форми подання матеріалу; спланованість оцінного процесу; елементи самооцінки з боку учня тощо.

Процес складання індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами носить диференційований характер, розробляється на основі аналізу проблеми розвитку учня та його освітніх потреб.

Зокрема, якщо дитина з особливими освітніми потребами має сенсорні порушення при збереженому інтелекті і потребує створення відповідних адаптацій навчальних матеріалів та корекційних занять з вчителем-дефектологом, для неї розробляється та частина програми розвитку, яка

стосується надання цих послуг та розроблення відповідних адаптацій. За потреби адаптується навчальна програма, але розроблення індивідуального навчального плану є недоцільним.

Разом із тим, якщо в класі навчаються діти з особливими освітніми потребами однієї нозології, для кожного окремо розробляється та частина індивідуальної програми розвитку, яка стосується їхніх відмінностей та потреб, а навчальна програма може бути спільною.

Учням з особливими освітніми потребами, у тому числі з розумовою відсталістю, які навчалися у класі з інклюзивним навчанням, видається документ встановленого зразка для загальноосвітнього навчального закладу, учнями якого вони були.

У додатку до свідоцтва про базову загальну середню освіту або до атестата про повну загальну середню освіту вказуються лише ті предмети, які вивчав учень в процесі навчання.

Для осіб, звільнених від державної підсумкової атестації, у додаток до свідоцтва про відповідний рівень освіти виставляються річні бали та робиться запис “звільнений”.

Директор департаменту

О. В. Єресько

Додаток 2

Кваліфікаційна характеристика асистента вчителя № 1/9-675.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

№ 1/9-675 від 25 вересня 2012 року

Міністерству освіти і науки, молоді та спорту
Автономної Республіки Крим,
управлінням освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської
міських державних адміністрацій

Щодо посадових обов'язків асистента вчителя

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту надсилає для практичного використання орієнтовні кваліфікаційні характеристики асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням, які розроблені у зв'язку із введенням зазначеної посади до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 р. №1205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 22 грудня 2010 р. за № 1308/18603.

Просимо зміст листа довести до відома керівників районних та міських відділів освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Додаток: на 2 арк.

Заступник Міністра Б.М. Жебровський

до листа МОНмолодьспорту

25.09.2012 № 1/9-675

Кваліфікаційна характеристика

Асистент вчителя

Посадові обов'язки.

Забезпечує соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: разом із вчителем класу виконує навчальні, виховні, соціально-адаптаційні заходи, запроваджуючи ефективні форми їх проведення, допомагає дитині у виконанні навчальних завдань, залучає учня до різних видів навчальної діяльності; у складі групи фахівців приймає участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку дитини; адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами.

Здійснює функції:

- організаційну:

допомагає в організації навчально-виховного процесу в класі з інклюзивним навчанням; надає допомогу учням з особливими освітніми потребами в організації робочого місця; проводить спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб; допомагає концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю учня; співпрацює з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами та

приймають участь у розробленні індивідуальної програми розвитку. Забезпечує разом з іншими працівниками здорові та безпечні умови навчання, виховання та праці. Веде встановлену педагогічну документацію.

- навчально-розвиткову:

співпрацюючи з вчителем класу, надає освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб учнів; здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнів. Сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами, поліпшенню їхнього психоемоційного стану. Стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом їх участі у науковій, технічній, художній творчості. Створює навчально-виховні ситуації, обстановку оптимізму та впевненості у своїх силах і майбутньому.

- діагностичну:

разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку, вивчає особливості діяльності і розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює навчальні досягнення учня; оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку учня.

- прогностичну:

на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини приймає участь у розробленні індивідуальної програми розвитку;

- консультативну:

постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; інформує вчителя класу та батьків про досягнення учня.

Дотримується педагогічної етики, поважає гідність особистості дитини, захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства.

Постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру.

Повинен знати.

Основи законодавства України про освіту, соціальний захист; міжнародні документи про права людини й дитини; державні стандарти освіти; нормативні документи з питань навчання та виховання; сучасні досягнення науки і практики у галузі педагогіки; психолого-педагогічні дисципліни;

особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами різного віку; ефективні методи, форми та прийоми роботи з дітьми, застосовуючи індивідуальний та диференційований підхід; рівні адаптації навчального та фізичного навантаження; методи використання сучасних технічних засобів та обладнання; основи роботи з громадськістю та сім'єю; етичні норми і правила організації навчання та виховання дітей; норми та правила ведення педагогічної документації.

Повинен вміти.

Застосовувати професійні знання в практичній діяльності, здійснювати педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; разом із іншими фахівцями складати та реалізовувати індивідуальну програму розвитку дитини; вести спостереження та аналізувати динаміку розвитку учня; налагоджувати міжособистісні стосунки між всіма суб'єктами навчально-виховної діяльності; займатись посередницькою діяльністю в сфері виховання та соціальної допомоги.

Повинен мати.

Розвинені комунікативні та організаційні здібності, здатність співчувати, співпереживати; ціннісні орієнтації, спрямовані на розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, на творчу педагогічну діяльність; навички вирішення конфліктних ситуацій.

Додаток 3

**Наказ Міністерства освіти і науки України
м. Київ**

від 08 червня 2018 р.

№ 609

Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти

Відповідно до статті 20 Закону України «Про освіту», пункту 4 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 (із змінами), та з метою створення оптимальних умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та можливостей, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах та класах з інклюзивним навчанням НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, що додається.
2. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Кононенко Ю. Г.) забезпечити розміщення цього наказу на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України.
3. Рекомендувати Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести наказ до відома керівників закладів загальної середньої та дошкільної освіти.
4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника міністра Хобзея П.К.

Міністр

Л. М. Гриневич

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказ Міністерства освіти і науки України

від 08.06.2018 року № 609

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ

**про команду психолого-педагогічного супроводу дитини
з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та
дошкільної освіти**

I. Загальні положення

1. Це Положення визначає основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (далі - Команда супроводу), які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.

2. У цьому Положенні терміни вживаються в такому значенні:

індивідуальна навчальна програма - документ (частина ІПР), який окреслює коло знань, умінь та навичок, що підлягають засвоєнню з кожного окремого навчального предмету у процесі навчання у закладі загальної середньої освіти з метою реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами (далі дитини з ООП). Містить перелік тем матеріалу, що вивчається, рекомендації щодо кількості годин на кожен тему, час, відведений на вивчення всього курсу;

індивідуальний освітній план - документ (частина ІПР), що визначає послідовність, форму і темп засвоєння дитиною з ООП у закладі дошкільної освіти компонентів освітньої програми з метою реалізації її індивідуальної освітньої траєкторії.

Інші терміни вживаються у значеннях, наведених в Законі України “Про освіту”.

3. Персональний склад Команди супроводу затверджується наказом керівника закладу освіти, в якому здобувають освіту діти з ООП.

4. Команда супроводу дитини з ООП співпрацює з ІРЦ з питань надання корекційно-розвиткових послуг та методичного забезпечення її діяльності.

5. Заклад освіти на підставі Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти розробляє власне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

II. Склад учасників Команди супроводу

1. Склад Команди супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.

2. До складу Команди супроводу дитини з ООП входять:

У закладі загальної середньої освіти:

постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники (далі - батьки) дитини з ООП тощо;

залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

У закладі дошкільної освіти:

постійні учасники: директор або вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки дитини з ООП тощо;

залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

III. Принципи діяльності Команди супроводу

1. Основними принципами діяльності Команди супроводу є:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;
- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР;
- конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- міжвідомча співпраця.

IV. Завдання Команди супроводу

1. Команда супроводу виконує наступні завдання:

збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;

визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;

розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;

надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;

створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;
проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників; батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини; формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

V. Основні функції учасників Команди супроводу

Адміністрація закладу освіти (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи/вихователь-методист):

формування складу Команди супроводу;
призначення відповідальної особи щодо координації розроблення ІПР;
організація роботи Команди супроводу;
контроль за виконанням висновку ІРЦ;
залучення фахівців (в тому числі фахівців ІРЦ) для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП;
контроль за виконанням завдань учасниками Команди супроводу своїх функцій;
розроблення спільно з іншими учасниками Команди супроводу індивідуального навчального плану дитини з ООП;
залучення батьків дитини з ООП до розроблення і погодження ІПР;
оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР;
моніторинг виконання ІПР.

Практичний психолог:

вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з ООП;
психологічний супровід дитини з ООП;

надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР¹;
надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педагогічним працівникам закладу освіти у роботі з дитиною з ООП;
консультативна робота з батьками дитини з ООП;
просвітницька робота щодо формування психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі.

¹Проведення корекційно-розвиткових занять практичним психологом, учителем-дефектологом здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Соціальний педагог:

соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків;
виявлення соціальних проблем, які потребують негайного вирішення, при потребі, направлення до відповідних фахівців з метою надання допомоги;
вивчення соціальних умов розвитку дитини з ООП;
соціалізація дитини з ООП, адаптація її у новому колективі;
інформування дитини з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти, залучення дитини до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей;
надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання особистісних, міжособистісних конфліктів;
захист прав дитини з ООП, за відповідним дорученням представлення її інтересів у відповідних органах та службах.

Вчителі-дефектологи (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог), вчитель-реабілітолог:

надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП, згідно ІПР;
моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини, згідно ІПР;

надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей в процесі навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР та застосування адаптацій (модифікацій);

консультативна робота з батьками дитини з ООП;

Вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі предметів/вихователь:

забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР;

підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони та потреби; результати виконання дитиною навчальної програми/освітнього плану;

участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП;

розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти та індивідуального освітнього плану в закладі дошкільної освіти;

визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня Досягнення кінцевих цілей навчання; передбачених ІПР;

створення належного мікроклімату в колективі;

надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми/освітнього плану дитиною з ООП.

Асистент вчителя/вихователя:

спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб;

участь в організації освітнього процесу дитини з ООП;

участь у розробці ІПР;

участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми/індивідуального освітнього плану (для закладів дошкільної освіти);

адаптація освітнього середовища; навчальних Матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП;

оцінка спільно з вчителем/вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР;

підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб;

надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП.

Батьки дитини з ООП:

доведення інформації про дитину (стиль, спосіб навчання, успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань);

прийняття участі у роботі Команди супроводу, в тому числі залучення до складання ІПР;

створення умов для навчання, виховання та розвитку дитини.

Медичний працівник закладу освіти:

інформування учасників Команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості;

за необхідністю, здійснює збір додаткової інформації від батьків, закладу охорони здоров'я щодо стану здоров'я дитини.

VI. Організація роботи Команди супроводу

1. Загальне керівництво Командою супроводу дітей з ООП покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи/вихователя-методиста, який несе відповідальність за виконання покладених на Команду завдань та розподіл функцій між її учасниками.

2. Робота Команди супроводу здійснюється в межах основного робочого часу працівників.

3. Однією з організаційних форм діяльності Команди супроводу є засідання її учасників, яке проводиться не менше трьох разів протягом навчального року.

За потреби скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання Команди супроводу може будь-хто з її учасників.

4. Головою засідання Команди супроводу є директор або заступник Директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти, вихователь-методист в закладі дошкільної освіти.

5. Рішення засідання Команди супроводу приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу).

6. Рішення засідання Команди супроводу оформляється протоколом, який веде секретар засідання. Протокол засідання підписується головою, секретарем та всіма учасниками засідання.

7. Секретар призначається із числа складу постійних учасників Команди супроводу.

VII. Організація надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами

1. Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), результатів понятного-педагогічного вивчення дитини Команда супроводу складає індивідуальну програму розвитку дитини з ООП впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу.

ІПР погоджується батьками та затверджується керівником закладу освіти.

2. Команда супроводу переглядає ІПР з метою її коригування та визначення прогресу розвитку дитини у закладі загальної середньої освіти двічі на рік (у разі потреби частіше); у закладі дошкільної освіти - тричі на навчальний рік (у разі потреби частіше).

3. Відповідно до особливостей розвитку дитини з ООП Команда супроводу розробляє індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму в закладі загальної середньої освіти та індивідуальний освітній план з закладі дошкільної освіти.

4. Команда супроводу визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.

5. Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять.

6. У разі виникнення труднощів у реалізації ІПР, Команда супроводу звертається до фахівців ІРЦ щодо надання методичної допомоги.

7. Команда супроводу формує та узгоджує з батьками розклад корекційно-розвиткових занять дитини з ООП.

8. Корекційно-розвиткові заняття згідно з ІПР проводяться педагогічними працівниками закладу освіти та (або) залученими фахівцями ІРЦ, інших установ/закладів, фізичними особами, які мають право здійснювати освітню діяльність у сфері освіти.

Директор департаменту

загальної середньої та дошкільної освіти
Кононенко

Ю. Г.